

Г.К. Кавиліна
**ОСОБЛИВОСТІ МАЛЮВАННЯ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Видатні педагоги минулого Я.А. Коменський, Ф. Фребель, Й.Г. Песталоцці надавали великого значення дитячому малюванню. Навчання дітей малювання розглядалося як підготовка руки до письма, а також як перша сходинка загальної системи навчання образотворчості. Цілеспрямований інтерес дослідників до дитячого малюнка виник у 80-90 роках ХІХ ст. Це були праці психолога В. Прейєра "Душа дитини" (1882), етнографа А. Ріхарда "Малюнки первісних народів" (1887), мистецтвознавця К. Річчі "Мистецтво дитини" (1887) та інші [1].

У наш час дитячі малюнки досліджуються психологами, педагогами, мистецтвознавцями, фізіологами. Феномен дитячого малюнка полягає в його поліфункціональності в соціумі, у цінності для самої дитини, для батьків, фахівців у галузі дошкільної освіти. Психолог В.С. Мухіна, зокрема, вважає малювання складною синтетичною діяльністю, в якій виявляється особистість дитини і яка водночас істотно впливає на формування цієї особистості [6]. Для дитини малюнок є формою й засобом комунікації з іншими людьми та однолітками, її самовираження, самоствердження, а також картиною світу. Для батьків малюнок дитини – певний шлях до порозуміння з нею, до гармонізації родинних стосунків. Для фахівців у галузі дошкільної освіти, педагогів та психологів дитячий малюнок — це своєрідна матриця внутрішнього

світу, розвитку всіх сфер особистості дитини, її соціалізації [1].

Професійно вивчаючи дитячий малюнок, дорослий певним чином відкриває шлях до діалогу з дитиною, до організації розвивального спілкування з нею. Малюнок презентує її в соціумі як компетентну й успішно соціалізовану, позитивно (або навпаки) налаштовану особистість. Отже, виразність малюнка постає актуальною проблемою науки та практики. Розроблення особистісно розвивальних технологій малювання складає мету й предмет багатьох сучасних вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень і новаторської практики, наприклад, Г. Григорьєвої, О. Дронової, Т. Казакової, Т. Комарової, В. Котляра, Г. Сухорукової, Л. Шульги та інших [1].

Малювання – благодатна діяльність для виховання почуттів. Заняття з малювання може стати зустріччю дитини з твором мистецтва – казкою, загадкою для неї. Такі зустрічі дошкільнят допомагають помічати красу, радіти, висловлювати свої почуття.

Малювання сприяє всебічному розвитку дитини, активному пізнанню нею навколишнього світу, вихованню здібностей правдиво і творчо відображати уявлення в графічній формі, а також формуванню таких властивостей особистості як наполегливість, цілеспрямованість, охайність.

Своєрідність образотворчої діяльності дітей молодшого дошкільного віку в тому, що дитина, маніпулюючи художніми матеріалами, які пропонує йому дорослий (олівцем, фломастером,

пензликом та ін.) , починає оволодівати зображувальною діяльністю, відображаючи ознаки предметів і явищ навколишнього світу і художніми матеріалами як знаряддями, призначеними для передачі цих ознак.

Малювання найбільше приваблює дитину тим, що вона без особливих зусиль може створити малюнок великого розміру (дітям взагалі подобається все велике). Малята 2-3 років швидше виконують малювальні дії, ніж створюють завершений малюнок. Їх захоплює сам процес, а не отримуваний результат. Вони залюбки малюють великими пензлями, пошарове накладають фарбу, змішують барви й досліджують, що може вийти з цього.

Дослідження педагогів, психологів Є.О. Фльоріної, Н. П. Сакуліної, С. І. Ігнат'єва та інших дають підставу зробити висновок про те, що образотворча діяльність виникає у дітей на другому році життя. У віці від 1 року до 1 року 2 міс. ця діяльність носить характер маніпуляцій. Дитина виявляє охайність при засвоєнні нових матеріалів (олівців, паперу, грудки глини, пластиліну). Він перекладає олівці, шурхотить аркушем паперу, рухаючи його по столу. При цьому дитина прислухається до звуків ,що виникають та прагне багато разів повторити свої рухи [7].

В.С. Мухіна відзначала, що характерна особливість дитячих малюнків в тому, що в них діти виражають своє відношення до самого малюнка. Все «красиве» діти зображають яскравими фарбами, часто з нарядними орнаментами. «Непривабливе» малюють темними

фарбами, нарочито погано виконуючи малюнок.

У малюванні дитина самовиражається, випробовує свої сили і вдосконалює свої здібності. Також необхідно знати, що різні художні техніки розвивають у дітей різні частини руки (передпліччя, кисті, пальці).

На перших сходинках розвитку образотворчих здібностей, як указує Т.Г. Казакова, дитина ще не замислюється над розташуванням предметів. Вона розташовує їх на всьому просторі паперу незалежно від логічного взаємозв'язку, причому папір для зручності малювання може бути розвернений і предмет зображений по відношенню до другого боком або догори ногами [4].

Залежно від змісту зображення малювання в дошкільному закладі буває предметним , сюжетним, декоративним.

У предметній образотворчій діяльності діти передають основну форму образу, його будову, пропорційне співвідношення частин, найяскравіші й найхарактерніші ознаки.

Сюжетна образотворча діяльність передбачає зображення кількох предметів, пов'язаних між собою за змістом.

Декоративна образотворча діяльність передбачає зображення різних орнаментів, включає різні способи прикрашення поверхні предметів.

Удосконалення процесу навчання завжди актуальне. Особливо потребують перебудови заняття із зображувальної діяльності та ознайомлення з творами образотворчого мистецтва. Головна мета таких занять, особливо для

молодших дошкільників – не лише сформувати певні уміння, а сприяти вихованню творчої особистості [2].

Образотворчої діяльності доки ще немає, бо дитині незнайоме призначення олівця, паперу. Її рухи нагадують гру. І навіть якщо в процесі гри на папері випадково з'являться які-небудь штрихи та крапки, вони не привернуть уваги дитини. Така діяльність дитини може тривати досить довго, під час усього другого року життя, якщо буде відсутнє керівництво з боку дорослих.

На другому році життя (особливо в першій половині) діти ще не можуть навмисно зображати певні предмети і явища.

Однак цей період діяльності важливий, бо від маніпуляції з олівцем вони поступово переходять до зображення предметів, явищ навколишньої дійсності. Отже, спочатку в дітей буде відсутній прямий намір зобразити щось і інтерес до образотворчої діяльності виникає в результаті наслідування діям дорослого. Цей період дослідники називають до зображувальним.

Дослідники докладно описали, що поступово змінюється характер рухів, створюваних дитиною в процесі малювання. Спочатку діти покривають аркуш паперу крапками, штрихами, після цього невідривними дугоподібними лініями. Після цього лінії заламуються під кутом, перехрещуються. З'являються зигзаги, якими дитина перекидає весь аркуш. Після цього діти починають оволодівати обертальними рухами, у результаті чого отримують неперервні спіралі, клубки, що збільшуються в розмірі і

що займають весь аркуш. Поступово в малюнку зникає хаотичне нагромадження ліній і все частіше виникають більш чіткі графічні зображення.

За мірою накопичення дитиною життєвого досвіду графічні форми асоціюються в неї з предметами та явищами навколишнього світу. Здається нам, дорослим, одноманітність дитячих каракуль насправді ховає в собі складний ланцюг руху думок і почуттів, що поступово, з розвитком дитини змінюються, поглиблюються.

На третьому році життя в дітей відбувається подальший розвиток мови, конкретно-образного мислення, емоцій, накопичування невеликого доки особистого досвіду. Діти з інтересом і задоволенням малюють, однак не всі ще можуть знаходити схожість в лініях, штрихах з предметами навколишнього. У цьому віці будуть відсутні умисел щодо зображення предмета. Рука непевно тримає олівець, малюнок мало про що може розповісти дорослому, бо він недосконалий. Інколи з'являються зображення невизначених форм. Яким дитина дасть різноманітні назви. Асоціації виникають за кольором, за характером форми, але ці асоціації невизначені, швидко зникають.

Діти 2-3 років малюють не тільки олівцями але і фарбами. Чим характеризується ця діяльність? Спочатку діти не впевнені у своїх діях, довго не вирішуються розпочати роботу. Їх лякає новий матеріал; пензлик вони беруть, за самий кінчик, або міцно затискають у кулачок. Деякі обертають сухий пензлик на папері або, навпаки, швидко опускають пензлик в фарбу і

відразу переносять її на аркуш. Виникають плями в різних частинах паперу. Дитина здивована їхньою появою, інколи пальчиками торкає пляму. Дивиться на брудний палець та намагається витерти фарбу, декілька разів опускає пензлик у фарбу та замальовує аркуш.

Поступово дітей привертає не тільки процес зафарбовування, але й кольорові плями різних обрисів. Діти ритмічно завдають мазки по всьому аркушу або зафарбовують його лініями. Якщо залишаються вільні ділянки, вони тут же їх зафарбовують.

Характер перших кольорових композицій розрізнений. У одних частіше спостерігаються великі кольорові плями, іншим ж правляться невеликі плямки, що покривають увесь аркуш.

Асоціації у дітей виникають за кольором та обертанням плями. Так, велику пляму червоного кольору дитина називає квіткою, прапорцем жовтого - слоном, сонечком.

Для дітей четвертого року життя характерний розвиток зв'язної промови, більш високий східець конкретно-образного мислення. На основі раніше придбаного досвіду малюки продовжують освоювати образотворчі навички, вміння. Малюнки характеризує чіткість зображень, оскільки діти вже оволоділи деякими формоутворюючими рухами. Виникають зображення предметів, що можна визначити за конкретними ознаками. Діти передають різноманітні форми: округлі, прямокутні. За пропозицією вихователя, за своїм задумом, хоча він ще може бути й нестійким, вони можуть зобразити будь-який предмет.

Діти п'ятого року життя емоційно сприймають твори образотворчого мистецтва, помічають виразність образу і створюють образи та предмети з характерними ознаками в лініях. Аналізують предмет, який складається з кількох частин, аналізують кольори, відтінки.

Діти 6-7 років розрізняють види образотворчого мистецтва й художні засоби зображення; самостійно komponують малюнок на аркуші, знають усі кольори спектра.

Учені, які вивчали еволюцію дитячої творчості, встановили таку закономірність: діти від трьох до семи років малюють приблизно за однією схемою, але, зрозуміло, результати їхньої роботи різні. Це зумовлено тим, що дитина описує, а не зображує художньо людей і навколишній світ. Вона прагне передати не тільки бачене, а й все те, що знає про даний предмет.

Посилаючись на А.А.Смірнова визначимо деякі основні особливості дитячого малюнка:

- схематизм зображення: людина, спочатку зображається надзвичайно спрощено, складаючись тільки з двох основних частин: голови та якої-небудь підпори. При цьому за таку опору слугують часто лише ноги, які через це виявляються прикріпленими безпосередньо до голови. Разом з тим вони малюються найбільш простим способом: у вигляді «палиць», що йдуть під деяким кутом униз;

- порушення пропорцій: зображена на малюнку людина має довгі руки, короткі ноги, велику голову;

- прозорість – особливо яскраво виявляється ця межа в деяких зображеннях будинків. Фасадна стіна в таких випадках часто

абсолютно зникає, і спостерігач водночас отримує можливість бачити й зовнішні контури будівлі (дах з трубою, бічні стіни), і те, що знаходиться усередині житла (меблі, людей, які сидять і смирно п'ють чай тощо).

- гіперболізм: людина на малюнку може досягати багатоповерхового будинку, квітка розміром з дівчинку;

- декоративність: малюнки дуже яскраві, насичені, дитина використовує всю палітру кольорів;

- порушення вертикальності: дерева, кущі на малюнках розташовані горизонтально відносно дороги;

- розташування предметів на одній лінії, внизу аркуша паперу.

Професійно вивчаючи дитячий малюнок, дорослий певним чином відкриває шлях до діалогу з дитиною, до організації розвивального спілкування з нею.

Посилаючись на праці багатьох дослідників ми можемо дійти висновку, що завдяки дитячій творчості, ми можемо побачити довкілля дитячими очима, і таким чином, краще пізнати й зрозуміти наших дітей. Зрозуміти їхні проблеми, радощі й труднощі розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дронова О. Феномен дитячого малюнка // Дошкільне виховання // 2005 – №10.

2. Дяченко Н.Т. Малювання в дитячому садку. – К., 1980.

3. Доронова Т.Н., Якобсон С.Г. Обучение детей 2-4 лет рисованию, лепке, аппликации в игре. – М., 1992.

4. Казакова Т.Г. Изобразительная деятельность младших дошкольников. – М., 1980.

5. Малятко. Програма виховання дітей дошкільного віку. – К., 1999.

6. Мухина В.С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта.– М., 1981.

7. Флерина Е.А. Изобразительное творчество детей дошкольного возраста. – М., 1956.

8. Хрестоматия по возрастной и педагогической психологии. / Под ред. Ильясова И.И., Ляудис В.Я.// Издательство МГУ, 1980.

Подано до редакції 17.06.08

РЕЗЮМЕ

В статье определены особенности рисования на занятиях по изобразительной деятельности детей дошкольного возраста, которые необходимо учитывать в педагогическом процессе.

SUMMARY

The article specifies some features of preschoolers' drawing at fine arts lessons which are to be considered in pedagogical process.